

Történelem érettségi adattár

*Magyarország
története az első
világháborútól a
második világháborús
összeomlásig
9. modul*

www.diakkapu.hu

2008. augusztus 26.

Tartalom

Bevezető	2
Érettségi témakörök	2
Fogalmak	2
Személyek	5
Kronológia	7
Topográfia	8
Térképek	9

Bevezető

Tananyagunk segédlet a történelem érettségire készülő diákok számára. A következő oldalakon a kétszintű történelem érettségien elvárt ismeretek gyűjteménye szerepel (fogalmak, személyek, kronológia, topográfia), melyet a központi kerettanterv alapján állítottunk össze.

Érettségi témakörök

TÉMÁK	VIZSGASZINTEK	
	Középszint	Emelt szint
9.1. Az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlása és következményei	Az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlása. Trianon gazdasági, társadalmi és etnikai hatásai.	A Károlyi-kormány bel- és külpolitikai mozgástere és intézkedései. A tanácskormány uralomra kerülése, politikája, bukásának okai. Trianon társadalmi és bel- és külpolitikai következményei.
9.2. A Horthy-rendszer jellege és jellemzői	Az ellenforradalmi rendszer konszolidációjának legfontosabb lépései.	Politikai életpályák bemutatása és elemzése (pl. Bethlen István, Teleki Pál). Gazdasági válság és radikalizálódás a belpolitikában (Gömbös és kísérlete).
9.3. Művelődési viszonyok és az életmód	Társadalmi rétegződés és életmód a húszas-harmincas években.	A klebelsbergi kultúrpolitika kibontakozása és főbb jellemzői (pl. kultúrfőlény, valláserkölcsei nevelés). Tudomány és művészet főbb képviselői a két világháború közötti Magyarországon (pl. Szent-Györgyi Albert, Bartók Béla).
9.4. A magyar külpolitika mozgástere, alternatívái	A magyar külpolitika céljai és kapcsolatai a két világháború között.	Magyarország a náci birodalom árnyékában (pl. gazdasági és politikai kényszerek, kitérés kísérletek). A területi revízió lépései.
9.5. Magyarország részvétele a világháborúban	Magyarország háborúba lépése és részvétele a Szovjetunió elleni harcokban.	Kállay Miklós miniszterelnöksége. Háborúellenes törekvések (pl. Magyar Történelmi Emlékbizottság, szárszói találkozó).
9.6. A német megszállás és a holokauszt Magyarországon	Magyarország német megszállása és a nyilas hatalomátvétel. A holokauszt Magyarországon (pl. zsidótörvények gettósítás, deportálás).	Az antiszemitizmus és a zsidókérdés Magyarországon.

Fogalmak

Antiszemitizmus	19. században jelentkező etnikai, rasszista alapú ellenszenv a zsidókkal szemben (korábban inkább a vallási alapú antijudaizmus volt jellemző). Politikai változatának elsődleges célja, hogy a zsidósággal szembeni előítéletet kihasználva népszerűsége tegyen szert, amit politikai pozíciók megszerzésére használ fel. A nemzetiszocializmus által terjesztett antiszemitizmus következménye a második világháborúban a holocaust lett.
Deportálás	Személyeknek vagy csoportoknak az állam által kijelölt tartózkodási helyre (kényszerlakhely, tábor) való telepítése, rendszerint kényszerítő eszközök igénybevételével. A történelem során sokszor fordult elő deportálás (pl. az Asszír Birodalom az elfoglalt területek lakosságának egy részét a birodalom központi területeire költöztette). A 20. században deportálásokat alatt elsősorban a fasiszta országok, különösen nemzetiszocialista Németország (és szövetségesei) által ellenzékiek és faji alapon alsóbbrendűnek minősített embertömegek (főleg zsidók) koncentrációs táborokba való szállítását értjük. Magyarországon a zsidók deportálása 1944-ben, az ország március 19-i megszállása után kezdődött. Először gettókba kényszerítették a zsidókat, majd transzportokat állítottak össze. 1944 nyarára a vidéki zsidóságot szinte teljesen felszámolták. Ekkor azonban Horthy a további deportálásokat leállította.

Gettó	A középkortól a városok zsidónegyedét hívták gettónak. A zsidók egy városrészbe költözésével alakultak ki, később a hatóságok jelölték ki a gettókat a zsidók kényszerlakhelyeként. A gettók általában el voltak zárva a többi városrésztől. A náci Németország a gettókat arra használta, hogy a zsidókat egy helyre gyűjtse, és innen szállítsa őket koncentrációs táborokba. A második világháború után használják a gettó elnevezést különböző kisebbségek által lakott városrészekre is.
Hadifogság	Hadifoglyok (háborúban az ellenséges katonai erők által foglyul ejtett katonák) fogságban tartása. A hadifoglyok jogait a nemzetközi jog biztosítja (genfi egyezmények). A második világháború során a nemzetközi egyezményeket nem minden esetben tartották be a harcoló felek: Németország a szovjet hadifoglyokat, a Szovjetunió az általa elfogottakat dolgoztatta kényszermunkásként táborokban, és az őket megillető ellátást sem kapták meg. Magyarország szovjet megszállása során és utána is sok civil személyt is hadifogságba vetettek az szovjet katonai alakulatok, majd a Szovjetunióba szállították őket kényszermunkára.
Hadigazdaság	Háború idején a gazdaság átállítása békés termelésről háborúsra a hadviselés sikere érdekében. Az első világháborúban alkalmazták először a hadigazdaság módszereit: központi termelésirányítás, a piac állami szabályozása, a megtermelt javak állami elosztása (jegyrendszer), fogyasztási korlátozások, a termelés (erőltetett) növelése stb.
„Hintapolitika”	Kállay Miklós miniszterelnök által 1942-1944 között folytatott politika elnevezése. Kállay titkos tárgyalásokat indított a háborúból való kilépésről a nyugati hatalmakkal, miközben, hogy a németek ne fogjanak gyanút, Magyarország továbbra is részt vett a Szovjetunió elleni háborúban.
Holocaust	A második világháborúban náci Németország és szövetségesei által birtokolt területen a nemzetiszocialista hatóságok által szervezett és irányított népirtás neve, amelynek zsidók estek áldozatul (a zsidóságon kívül a cigányokat, a lengyeleket, az oroszokat, a homoszexuálisokat, a fogyatékosokat, egyes vallási csoportokat is érintette a népirtás, de ezt több kutató nem érti bele a holocaust fogalmába). Az áldozatok számát illetően a becslések eltérőek, kb. 5-6 millió zsidót végeztek ki a náci (az előbb felsorolt egyéb csoportokat is figyelembe véve az áldozatok száma 9-12 millió között lehetett).
Irredentizmus	Olyan nacionalista mozgalom, törekvés, amely területi igényeket történelmi jogi vagy etnikai alapon kíván érvényesíteni. Olaszországban jelentkezett először a 20. század kezdetén az Osztrák-Magyar Monarchiával szemben. A két világháború közötti Magyarországon a revíziós igényeket is irredenta érvekkel indokolták. Az irredentizmus napjainkban is jelen van számos országban.
Kommunisták	A kommunista mozgalom tagjai. Magyarországon 1919-ben, a tanácsköztársaság idején jutottak hatalomra, majd annak bukása után csak illegálisan működhettek, az államhatalom üldözte őket. 1945 után szovjet segítséggel vették át a hatalmat ismét az országban, és diktatórikus eszközökkel a rendszerváltásig, 1990-ig tartották meg.
Konzolidáció	„Megszilárdulás”. A történelemben nagy társadalmi, politikai, gazdasági megújulások után következő, a helyzet megszilárdulását, megnyugvását eredményező időszakok esetén használjuk a kifejezést. Magyarországon az első világháború és a trianoni béke után következő korszakot, Bethlen István miniszterelnökségét (1921-1931) nevezzük a bethleni konzolidáció időszakának.
Munkaszolgálat	Magyarországon az 1939-es honvédelmi törvény lehetővé tette, hogy az állam a hadkötelezetteket fegyveres szolgálat helyett honvédelemmel összefüggő munkára kötelezze. Az eredetileg nem antiszemita jogi kereteket a honvédelmi vezetés elsősorban a megbízhatatlannak ítélt csoportok, mindenekelőtt a zsidók esetében használta ki. A munkaszolgálatosokat először Magyarországon alkalmazták, majd háborúba való belépés (1941) után a keleti fronton. A munkaszolgálatosok helyzete itt rendkívül rossz volt. Nehéz fizikai munkára alkalmazták őket, rossz ellátással, téli ruhát nem kaptak. A rossz körülmények és a munkaszolgálatosok őrését ellátó „keret” kegyetlensége miatt magas volt a halálozási arány. A 2. magyar hadsereg 1943 eleji pusztulásának is sok munkaszolgálatos áldozata volt. Magyarországot német megszállása (1944. március 19.) után is sok zsidót köteleztek munkaszolgálatra, valamint a kiugrási kísérlet (1944. október 15.) kudarca után következő nyilasuralom idején a munkaszolgálatosokat a német csapatok rendelkezésére bocsátották, a nyugati határszélen kellett védelmi rendszereket építeniük. A munkák során el nem pusztultakat német koncentrációs táborokba hajtották.

Numerus clausus	„Zárt szám”. Olyan intézkedést értenek alatta, amellyel szabályozni akarják az egyetemekre felvehető számát. A történelemben több ország alkalmazta egyes időszakokban, gyakran a zsidóság felsőoktatási részvételének korlátozására. Magyarországon 1920-ban vezették be a numerus clausus-t. A felsőoktatásba való felvételt szabályozó törvény végső formájában a nemzetiségek aránya alapján kvótákat állított fel (az egyes nemzetiségek országos arányát nem haladhatta meg felsőoktatási arányuk). A törvény egyértelműen a zsidók ellen irányult, mivel csak az ő felsőoktatási arányuk múlta felül országos arányukat. A törvény első, a vallás- és közoktatásügyi miniszter által beterjesztett változata eredetileg csak azt célozta, hogy a trianoni békeszerződés következtében harmadára csökkent ország ne képezzen a szükségesnél több értelmiségit, a parlamenti képviselők egy részének követelésére került be a numerus clausus. 1928-ban a numerus clausus-t eltörölték.
Nyilasmozgalom	Az 1930-as években induló szélsőjobboldali (nemzetiszocialista) politikai mozgalom Szálasi Ferenc vezetésével. Nevét a mozgalom szimbólumáról (nyilaskereszt) kapta. A mozgalom ideológiáját hungarizmusnak nevezték. A mozgalom a harmincas években egyesítette a különböző szélsőjobboldali csoportokat, majd 1939-ben a mozgalom pártja (Nyilaskeresztes Párt) a parlamentbe is bejutott, majd a kiugrási kísérlet (1944. október 15.) után a hatalmat is átvette (nyilas uralom). Ennek során háborús és emberiség elleni bűnök sorát követték el. 1945 után a mozgalom vezetőit és tagjait részben felelősségre vonták.
Őszirozsás forradalom	1918. október 31-én, az első világháborús vereség hatására Magyarországon kitört polgári demokratikus forradalom. A katonák sapkározásuk helyére őszirózsát tűztek, innen az elnevezés.
Proletárdiktatúra	Karl Marx elmélete szerint a munkásforradalmat követő időszak, amelyben a hatalmat megragadó proletárok diktatúrát gyakorolnak, amíg kapitalista rendszert teljesen megszüntetnek, és elindul az átmenet a kommunizmusba, az osztályok nélküli társadalomba. A 20. században a kommunista hatalomátvételek (1917, Oroszország, 1919, Magyarország, második világháború után Közép-Európa, Kína stb.) során vezették be a proletárdiktatúrát. A kommunista rendszerek azonban valójában nem voltak proletárdiktatúrák, mivel a hatalmat nem a munkásság, hanem a kommunista párt birtokolta.
Revízió	„Felülvizsgálat”. A két világború között Magyarországon elterjedt törekvés a trianoni békeszerződésben megszabott határok felülvizsgálatára, újrarajzolására. A revíziós politika több lépcsőben ért el eredményeket: <ul style="list-style-type: none"> • 1938. november 2.: első bécsi döntés (Felvidék). • 1939. március 15.: Kárpátalja megszállása. • 1940. augusztus 30.: második bécsi döntés (Észak-Erdély). • 1941. április: Délvidék. A revízió döntően külföldi (német) segítséggel ment végbe, ami a német politika felé való sodródással, majd a háborúba való belépéssel járt.
Tanácsköztársaság	Olyan köztársasági államforma, amelyben a hatalmat a közvetlenül választott tanácsok (szovjetek) gyakorolják. Oroszországban 1917-ben, a bolsevik hatalomátvétel után jött létre tanácsköztársaság, ami 1922-ig, a Szovjetunió megalapításáig létezett. Ugyancsak Tanácsköztársaságnak nevezték az 1919-es Kun Béla által vezetett magyarországi, valamint az ugyancsak 1919-es szlovák és bajor proletárdiktatúrákat. A Magyar Tanácsköztársaság 1919. március 21-én jött létre államcsínnel. Államosítást, diktatúrát (és terrort) vezettek be, a földeket szocializálták, ugyanakkor felvették a küzdelmet (Vörös Hadsereg) az országból további területeket megszerezni kívánó szomszédos államok seregivel. A Tanácsköztársaság sikereket is elért, de végül a katonai nyomás alatt összeomlott (1919. augusztus 1.).
Társadalombiztosítás	Kötelező biztosítási forma, az állam szervezi. A befizetések alapján nyugdíjat és egészségügyi szolgáltatásokat nyújt. Magyarországon Bethlen István miniszterelnöksége alatt vezették be a kötelező nyugdíj- és betegbiztosítást, valamint létrehozták a Társadalombiztosítási Intézetet.
Vörös- és fehérterror	A vörösterro fogalma alatt a kommunista mozgalom tagjai által elkövetett, politikai indíttatású erőszakos cselekményeket értjük. A fehérterror a kommunista hatalom ellen küzdők által elkövetett hasonló cselekményeket jelenti. Vörösterro először a bolsevikok alkalmazták 1917-es hatalomátvételük után, különösen a polgárháborúban (1918-1921), amelyben ellenfeleik a fehérterror eszközével éltek. Magyarországon a Tanácsköztársaság által elkövetett atrocitásokat jelenti a vörösterro, míg a fehérterror a Tanácsköztársaság bukása után a Nemzeti Hadsereg által elkövetett erőszakos cselekményeket.

Zsidótörvények	Az 1930-1940-es években a zsidók jogait korlátozó törvények. Az első zsidótörvényt 1938-ban hozták, 20%-ban maximalizálta a különböző értelmiségi pályákon a zsidók arányát. A zsidóságot még vallási alapon határozta meg. A második zsidótörvényt 1939-ben fogadták el, ez az arányszámot 6%-ra vitte le, egyes pályákon megtiltotta a zsidók alkalmazását, és a zsidóságot már faji alapon határozta meg. A harmadik, 1941-es zsidótörvény megtiltotta a zsidók és nem zsidók közötti házasságokat és a nemi kapcsolatot.
----------------	--

Személyek

Bajcsy-Zsilinszky Endre	Politikus, újságíró a 20. század első felében. Kisbirtokos családból származott. Jogi diplomát szerzett. Az első világháborúban tisztként szolgált. A háború végét követő időszakban szélsőjobboldali irányba fordult. Képviselő lett, majd 1922-ben Gömbös Gyulával együtt kilépett az Egységes Pártból (Bethlen István kormánypártja), és létrehozták a Fajvédő Pártot. Az 1920-as évek végén eltávolodott Gömböstől, és a demokratikus ellenzéki politika felé fordult. Igyekezett akadályozni a fasizmus és a náciizmus térhódítását. 1939-ben a kisgazdapárt színeiben képviselő lett. Ellenezte Magyarország háborús részvételét. 1944. március 19-én a Gestapo letartóztatta. Lakatos Géza miniszterelnök kérésére október 11-én kiengedték, de a kiugrási kísérlet (1944. október 15.) kudarca után illegalitásba kényszerült. A magyarországi ellenállási mozgalom vezetője lett, de a nyilasok elfogták, és kivégezték.
Bárdossy László	Diplomata, politikus, miniszterelnök 1941-1942-ben. Jogi diplomát szerzett, majd külügyi pályára lépett, bukaresti követként is dolgozott. 1941-ben előbb külügyminiszter, majd Teleki Pál öngyilkossága után miniszterelnök lett. Németbarát politikát folytatott. Beterjesztette a harmadik zsidótörvényt a parlamentben. Kassa 1941. június 26-i bombázása után bejelentette a hadiállapot beálltát a Szovjetunióval. 1941. december 11-én a törvények megkerülésével megállapította a hadiállapot beálltát az USA-val. 1942 márciusában Horthy lemondatta. A háború után háborús bűnösnek kivégezték.
Bethlen István	Politikus, mezőgazdász, miniszterelnök 1921-1931 között. Erdélyi főnemesi családból származott. Jogi végzettséget szerzett, majd politikai pályára lépett, képviselő lett. 1918-1919-ben az ellenforradalmi erők egyik szervezője volt. Az 1920-as választásokon képviselő, majd 1921-ben miniszterelnök lett. Miniszterelnöksége ideje alatt konszolidálta az ország helyzetét. Létrehozta az Egységes Pártot, amely stabil kormánytöbbséget biztosított számára, miután rendeleti úton leszűkítette a választójogot, és vidéken nyílt szavazást vezetett be. A Bethlen-Peyer paktummal rendezte a szociáldemokrata párt helyzetét. Kötelező nyugdíj- és betegbiztosítást vezetett be. Létrehozta a Nemzeti Bankot, majd népszövetségi hitel segítségével rendezte az ország gazdasági helyzetét. 1927-ben bevezette a pengőt. A külpolitikában meghirdette a revízió politikáját, kapcsolatba lépett Olaszországgal. 1931-ben a gazdasági válság által okozott népszerűtlensége miatt lemondott. A továbbiakban Horthy tanácsadója volt. Ellenezte a németbarátságot, a háborúba való belépést. Magyarország német megszállása (1944. március 19.) után illegalitásba kényszerült. 1944. decemberében a szovjet csapatok elfogták, majd a Szovjetunióba vitték, ahol 1946-ban elhunyt.
Gömbös Gyula	Katonatiszt, politikus, miniszterelnök 1932-1936 között. Felvidéki kisnemesi családból származott. Katonatiszti pályára lépett, az első világháborúban századosi rangot ért el. 1918-1919-ben az ellenforradalmi erők egyik szervezője volt. 1920-ban kisgazdapárti képviselő, majd az Egységes Párt alelnöke lett. Innen 1924-ben kilépett, és Bajcsy-Zsilinszky Endrével megalapította a Fajvédő Pártot. A kormányt jobboldalról támadta a parlamentben, majd 1928-ban visszalépett a kormánypártba. Honvédelmi államtitkár, majd miniszter lett, 1932-ben Horthy miniszterelnökké nevezte ki. Kormányprogramként 95 pontos Nemzeti Munkatervet hirdetett a különböző társadalmi csoportok megnyerésére (a pontokból keveset valósított meg). Jó kapcsolatokat épített ki Olaszországgal és Ausztriával (1934, római jegyzőkönyvek), Hitlerrel, és felvette a diplomáciai kapcsolatokat a Szovjetunióval. Külpolitikája révén sikerült megnyitnia az olasz, a német, és az osztrák piacot a magyar áruk előtt. Belpolitikájában olasz (fasiszta) mintájú tekintélyuralmi állam kiépítését tűzte ki célul. Háttérbe szorította a konzervatív Bethlen Istvánt. Átalakította az Egységes Pártot. 1935-ben Horthyval új választásokat íratott ki, amelyen pártja győzött. 1936-ra azonban politikája megbukott, elsősorban tekintélyuralmi törekvései miatt. Betegsége miatt Horthy nem mondatta le. Még 1936-ban meghalt.

<p>Horthy Miklós</p>	<p>Tengerésztiszt, politikus, Magyarország kormányzója 1920-1944 között. Birtokos nemesi családból származott. Tengerésztiszi pályára lépett, majd 1909-1914 között Ferenc József szárnysegédje volt. Az első világháborúban altengernagyi fokozatot ért el, a császári és királyi flotta főparancsnoka lett. 1919-ben csatlakozott az ellenforradalomhoz, a Tanácsköztársaság idején a szegedi ellenkormány hadügyminisztere, majd az ellenforradalmi Nemzeti Hadsereg parancsnoka lett. A Tanácsköztársaság után megszállta a Dunántúlt, majd novemberben bevonult Pestre. 1920. március 1-jén a Nemzetgyűlés kormányzóvá választotta. Kormányzósága a trianoni békekötéssel (1920. június 4.), és IV. Károly két visszatérési kísérlete (1921) után, a Habsburgok trónfosztásával szilárdult meg. Kormányzóként szűk jogkörrel rendelkezett, így a napi politikai életben nem vett részt. Elsősorban a konzervatív politikai körök tanácsait követte döntéseiben, így a miniszterelnökök kinevezésében. Az 1930-as évek második felében és a második világháború kezdetén a náci Németország felé sodródást igyekezett fékezni, többször is új miniszterelnök kinevezésével. A német sikerek hatására azonban megváltoztatta véleményét, és beleegyezett a háborúba való belépésbe. A németek 1941 végi, Moszkva alatti veresége után azonban Kállay Miklóst nevezte ki miniszterelnöknek, hogy kezdjen tárgyalásokat a háborúból való kilépés érdekében. Az ország 1944. március 19-ig német megszállása után a helyén maradt. 1944 nyarán leállította a zsidók deportálását. A háborúból való román kiugrás (1944. augusztus 23.) után kinevezte Lakatos Gézárt miniszterelnöknek ugyanezzel a céllal. A kiugrási kísérlet azonban október 15-én kudarcba fulladt, és Horthy, miután megzsarolták (fiát elrabolták), kinevezte Szálasi Ferencet miniszterelnöknek, és lemondott. Német fogságba került. A háború végétől haláláig (1957) emigrációban élt.</p>
<p>Kállay Miklós</p>	<p>Politikus, miniszterelnök 1942-1944 között. Nemesi családból származott. Jogi végzettséget szerzett, majd politikus lett, képviselőként és miniszterként is dolgozott. 1942-ben Horthy miniszterelnökké nevezte ki. Feladata alapvetően az volt, hogy előkészítse az ország kilépését a háborúból, a nyugati hatalmakkal kötendő különbéke révén. Megindította a tárgyalásokat, miközben, hogy a németek ne fogjanak gyanút, Magyarország továbbra is részt vett a Szovjetunió elleni háborúban. A németek így is bizalmatlanok voltak iránta (hírszerzésük tudott a magyar diplomáciai kísérletekről). Magyarország 1944. március 19-i megszállását követően a török nagykövetségre ment. Miután onnan novemberben távozott, letartóztatták, majd koncentrációs táborba vitték. A háború végét követően emigrációban élt haláláig (1967).</p>
<p>Károlyi Mihály</p>	<p>Politikus, miniszterelnök 1918-1919-ben, Magyarország első köztársasági elnöke 1919-ben. Nagybirtokos grófi családból származott. Jogi végzettséget szerzett, később politikai pályára lépett, képviselő lett. 1914-ben az antantbarát külpolitika érdekében és a háborúval szemben érvelt, az első világháború idején demokratikus reformokat (általános választójog) és földosztást, nemzetiségi egyenjogúságot követelt, valamint a háborúból való kilépést. A háború végére a demokratikus ellenzék vezetője lett. 1918. októberében az őszirózsás forradalmat előkészítő Magyar Nemzeti Tanács elnökének választották. Az őszirózsás forradalom győzelme után (1918. október 31.) miniszterelnök lett. 1918. november 16-án a Magyar Nemzeti Tanács kikiáltotta a népköztársaságot (ez kb. demokratikus parlamenti köztársaságot jelentett). A Károlyi-kormány demokratikus és szociális reformokat vezetett be. Külpolitikájában igyekezett megelőzni az ország széthullását, azonban az antant által támogatott nemzetiségek elszakadási törekvéseit megakadályozni nem tudta, egyrészt, mivel nem rendelkezett megfelelő haderővel (a hadsereget a kormány leszerelte), másrészt bízott az antantban és Wilson amerikai elnök 14 pontos javaslatának betartásában. 1919. januárjától Károlyi köztársasági elnök volt. A földosztás kimondása után saját maga kezdte meg birtokai felparcellázását. A Tanácsköztársaság megalakulása (1919. március 21.) után hamis falragaszokon jelentették be lemondását. Károlyi nem tiltakozott, később emigrált. A Horthy-korszakban emigrációban élt, fokozatosan közeledett a marxista nézetekhez. 1946-ban hazatért, majd párizsi nagykövetnek nevezték ki. Nagyköveti megbízásáról a Rajk-per miatt mondott le. Haláláig (1955) ismét emigrációban élt.</p>
<p>Klebelsberg Kunó</p>	<p>Művelődéspolitikus, vallás- és közoktatásügyi miniszter. Jogi végzettséget szerzett, majd a Vallás és Közoktatásügyi Minisztériumban dolgozott. 1918-1919-ben ellenforradalmi nézeteket vall. 1920-tól képviselő, 1921-1922-ben belügyminiszter, 1922-1931 között, vallás- és közoktatásügyi miniszter volt. Miniszterként népiskolai programot indított, 5000 iskolát létesített, megreformálta a középfokú oktatást. Támogatta a felsőoktatást (egyetemi építkezések), a tudományos kutatásokat.</p>

Kun Béla	Újságíró, kommunista politikus. Köztisztviselői családból származott. Még középiskolás korában, 1902-ben belépett a Magyarországi Szociáldemokrata Pártba. Jogi tanulmányokat folytatott, majd ezeket félbeszakítva újságíró lett. Az első világháborúban 1916-ban orosz fogságba esett. 1917-ben csatlakozott a bolsevikokhoz. 1918-ban harcolt az orosz polgárháborúban, majd hazatért. Megalakította a Kommunisták Magyarországi Pártját. Támadta a Károlyi-kormányt, gyűléseket, sztrájkokat szervezett. 1919 elején letartóztatták. A börtönben folytatta a szervezkedést, és megegyezett a szociáldemokrata párttal a két párt egyesüléséről, és a hatalom átvételéről. 1919. március 21-én államcsínnel átvették a hatalmat, és kikiáltották a Tanácsköztársaságot. Az új kormányban (Forradalmi Kormányzótanács) külügyi népbiztos lett (az elnök Garbai Sándor volt, de a tényleges vezető szerep Kun Béláé volt). A Tanácsköztársaság bukása után emigrált Ausztriába, majd Szovjet-Oroszországba távozott. Itt a polgárháború idején a krimi területeken harcolt, majd a Kominternben dolgozott. 1937-ben a sztálini terror idején letartóztatták, és 1938-ban vagy 1939-ben meghalt.
Peyer Károly	Szociáldemokrata politikus, szakszervezeti vezető. Munkáscsaládból származott, maga is munkásként dolgozott. Szakszervezeti tag, majd vezető lett. A Tanácsköztársaságot ellenezte, a háttérbe vonult. A Tanácsköztársaság bukása után miniszter lett, majd emigrált. 1921-ben tért vissza, és Bethlen Istvánnal megkötötte a Bethlen-Peyer paktumot, amelynek révén ismét megindulhatott a szociáldemokrata párt működése. 1944-ig a párt vezetője és képviselő volt. Magyarország német megszállása (1944. március 19.) után koncentrációs táborba vitték. A háború után ismét képviselő lett, ellenezte a szociáldemokrata párt közeledését a kommunistákhoz, 1947-ben emigrált, New Yorkban élt haláláig (1956).
Szálasi Ferenc	Katonatiszt, nyilas politikus, háborús bűnös. Örmény eredetű katonacsaládból származott. Maga is katonatiszt lett, az első világháborúban főhadnagyi rangot ért el. 1918-1919-ben nem vett részt az eseményekben. A Horthy-korszakban a hadseregben szolgált, majd politizálni kezdett. Szélsőjobboldali eszmerendszert dolgozott ki, amelyet hungarizmusnak nevezett el. Többször is párt- és mozgalmiszervezésbe, a szélsőjobboldali csoportok egyesítésébe kezdett. Ezeket a hatalom betiltotta, és Szálasiit bebörtönözték. Közben újrászervezett pártja (Nyilaskeresztes Párt - Hungarista Mozgalom) társainak köszönhetően egyre szervezettebb lett, és az 1939-s választásokon a parlamentbe is bejutott. Szálasiit a háború alatt kiengedték, de népszerűsége (és pártjáié) csökkent. Hitler csak Horthy kiugrási készülődésének hatására kezdte támogatni Szálasiit és a nyilasokat. Az 1944. október 15-i kiugrási kísérlet után Szálasiiból miniszterelnök, majd Horthy lemondása után "nemzetvezető" lett. Bízva a német győzelemben mozgósította az ország maradék erőforrásait a háború folytatására, terrort vezetett be, folytatódott a zsidók deportálása, kivégzése. A front nyugatra tolódásával Szálasi is az ország nyugati határán állította fel főhadiszállást, végül Ausztriába menekült. Amerikai fogságba került, majd kiadták Magyarországnak. 1946-ban háborús bűnökért elítélték, és kivégezték.
Teleki Pál	Földrajztudós, politikus, miniszterelnök. Erdélyi főnemesi családból származott. Jogi és gazdasági tanulmányokat folytatott. Képviselőként, majd földrajztudósként dolgozott. Az első világháborúban tisztként szolgált. 1919-ben Svájcban tartózkodott. 1920-ban, a trianoni békekötés után miniszterelnök lett. Miniszterelnöksége alatt készült el a zsidók egyetemi tanulását korlátozó numerus clausus törvény. 1921-ben, IV. Károly első visszatérési kísérlete után lemondott. Ezután tudósként és népszövetségi szakértőként, valamint a magyar cserkészmozgalomban dolgozott. 1938-39-ben közoktatásügyi miniszter, 1939-ben ismét miniszterelnök lett. Benyújtotta a második zsidótörvényt a parlamentnek. A külpolitikában angolbarát politikát igyekezett folytatni. Célja az volt, hogy Magyarország kimaradjon a háborúból. 1939-ben Csehszlovákia felbomlásakor megszállta Kárpátalját, majd megtagadta a német kérést, hogy a német csapatok Magyarországon is átvonulhassanak Lengyelország ellen, sőt a megtámadott Lengyelországból elmenekülőket befogadta. 1940-ben a második bécsi döntéssel Magyarország visszakapta Erdély északi részét. Teleki ennek nem örült, mert tartott attól, hogy az ára a szorosabb német elkötelezettség lesz. 1940 végén örökbarátsági szerződést kötött Jugoszláviával. Mikor azonban 1941-ben a németek meg akarták támadni Jugoszláviát, Teleki nem tudta megakadályozni kérésük teljesítését, miszerint Magyarországon is áthaladhatnak a német csapatok. Elkeseredésében öngyilkos lett.

Kronológia

1914. július 28.	Az Osztrák-Magyar Monarchia hadat üzen Szerbiának. Ezzel megkezdődik az első világháború.
1918. október 31.	Az őszirozsás forradalom.
1918. november 3.	Az Osztrák-Magyar Monarchia és az antant képviselői Padovában fegyverszüneti megállapodást írnak alá.

1919. március 21.	A Tanácsköztársaság megalakulása.
1919. augusztus 1.	A Tanácsköztársaság bukása.
1920. június 4.	A trianoni békeszerződés aláírása.
1921-1931	Bethlen István miniszterelnöksége, a konszolidáció időszaka.
1938. november 2.	Az első bécsi döntés: a német és az olasz külügyminiszter döntőbírói határozata a Felvidék déli részének Magyarországhoz történő visszacsatolásáról.
1939. március 15.	Csehország német megszállásával egy időben a magyar hadsereg bevonul Kárpátaljára.
1940. augusztus 30.	A második bécsi döntés: a német és az olasz külügyminiszter döntőbírói határozata Erdély északi részének Magyarországhoz történő visszacsatolásáról.
1941. június 26.	Ismeretlen hovatartozású repülőgépek bombázzák Kassát. Másnap Bárdossy László miniszterelnök bejelenti a hadiállapot beálltát a Szovjetunióval.
1943. január	Szovjet csapatok támadása a Donnán a 2. magyar hadsereg ellen. A magyar csapatok teljes vereséget szenvednek, a hadsereg elpusztul.
1944. március 19.	A német csapatok megszállják Magyarországot.
1944. október 15.	Magyarország sikertelen kísérletet tesz a háborúból való kiugrásra.
1944. december 21.	A szovjet csapatok által megszállt Debrecenben összeül az Ideiglenes Nemzetgyűlés.
1945. április	Magyarország területén véget érnek a második világháborús hadműveletek.

Topográfia

Délvidék	Eredetileg a történelmi Magyarország déli területeinek elnevezése. A trianoni békekötés után a Jugoszláviához került, majd az 1941-ben onnan (részlegesen) visszacsatolt területeket (Dél-Bácska, Drávaszög, Muraköz és Muravidék) értették alatta. Összesen 11,5 ezer km ² , 1 millió lakos (ennek valamivel több, mint negyede volt magyar) került vissza. A második világháború után az 1947-es párizsi békekötésben ismét Jugoszláviához csatolták. Ma a terület különböző részei Szlovéniához, Horvátországhoz, illetve Szerbiához tartoznak.
Doberdó	Karsztos fennsík Olaszországban, az Isonzó-folyó völgyében, ahol 1915-1917 között több véres csatát vívott az Osztrák-Magyar Monarchia (és Németország) hadserege az olasz csapatokkal.
Don-kanyar	A Don-folyó egy szakasza, amelyet a keleti fronton indított 1942-es német támadás során ért el komoly veszteségek árán a 2. magyar hadsereg. Itt a hadseregnek létszámához és felszereltségéhez képest aránytalanul hosszú folyószakaszt kellett védenie. 1943 januárjában a szovjet csapatok ezen a folyószakaszon indítottak támadást, és túlerejüknek köszönhetően teljes vereséget mértek a magyarokra. A 2. magyar hadsereg döntő része felmorzsolódott.
Észak-Erdély	A trianoni békeszerződésben Romániához elcsatolt területekből a második bécsi döntéssel 1940. augusztus 30-án Magyarországhoz visszacsatolt terület (Erdély és a Partium északi része). 43 ezer km ² , 2,5 millió lakos (ennek valamivel több, mint a fele volt magyar) került vissza Magyarországhoz. A második világháború után az 1947-es párizsi békekötésben ismét Romániához csatolták.
Felvidék	A történelmi Magyarország északi része (körülbelül a mai Szlovákia területe). A trianoni békeszerződéssel Csehszlovákiához került. Az 1938. november 2-i első bécsi döntéssel a terület déli részét visszacsatolták Magyarországhoz. 12 000 km ² , 1 millió lakos (ennek körülbelül 85 %-a volt magyar) tért vissza. A második világháború után az 1947-es párizsi békekötésben ismét Csehszlovákiához csatolták.
Kárpátalja	A történelmi Magyarország északkeleti része, az Északkeleti-Kárpátok területe. A trianoni békeszerződésben Csehszlovákiához került. Déli, alföldi részét az első bécsi döntés juttatta vissza Magyarországnak. 1939. március 15-én a magyar hadsereg Csehország német megszállásával egy időben bevonult a Kárpátalja fennmaradó részére. 12 000 km ² tért vissza 700 000 lakossal (ezek döntő része ruszin volt). A második világháború után a terület (az első bécsi döntésben visszacsatolt részei is) a Szovjetunióhoz kerültek. Ma Ukrajnához tartozik.

Piave	Folyó Észak-Olaszországban, amelynek mentén az első világháborúban több csatát vívtak a központi hatalmak csapatai az antant csapataival. 1917-ben a 12. isonzo csatában aratott győzelmet követő előrenyomulás után a Piave vonalánál indítottak újabb támadást a központi hatalmak, de az angol és francia csapatokkal megerősített olasz hadsereg megállította őket. 1918-ban a második piavei csatában az Osztrák-Magyar Monarchia indított támadást, de ezt az antant csapatai visszaverték. Ezt követően a Monarchia csapatai (és maga a birodalom is) bomlani kezdtek, és az október végén indított antant-támadás nyomán teljes vereséget szenvedtek (harmadik piavei csata).
Trianoni Magyarország	Az 1920. június 4-én aláírt trianoni békeszerződésben meghúzott határok közötti Magyarország. Az ország korábbi területének kétharmada, a korábbi magyar nyelvű lakosság mintegy egyharmada került idegen államok fennhatósága alá.
Újvidék	Város Szerbiában. A trianoni békeszerződéssel került a délszláv államhoz. 1941-ben a Délvidék visszacsatolásakor ismét Magyarországhoz került. 1942 elején a magyar katonai hatóságok egy partizánok elleni razzia során Újvidéken és környékén tömeggyilkosságot követtek el, amelynek mintegy 3800, főleg szerb és zsidó személy esett áldozatul. A fő felelősöket 1943-ban bíróság elé állították, de az ítéletek elől Németországba szöktek. 1944-1945 fordulóján részben az újvidéki vérengzés miatti bosszúállás során mintegy 40 000 magyart gyilkoltak meg a partizánok.
Voronyezs	Város és terület Oroszországban, a Don-kanyarban. 1943 elején ebben a térségben indítottak támadást a 2. magyar hadsereg ellen a szovjet csapatok, és túlerejüknek köszönhetően teljes vereséget mértek a magyarokra.

Térképek

